

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Kázeň v odborném výcviku na středních odborných
učilištích**

**Discipline in Vocational Training at Secondary
Vocational Schools**

Ludmila Rosová

České Budějovice, 2011

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s ustanovením § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby tutéž elektronickou cestou byly v souladu s lednem ustanovením zákon č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.sz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

Ludmila Rosová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Ivě Žlábkové, za odborné vedení práce, poskytování rad, připomínek a především za obětavost, se kterou mi radila při vypracovávání mé bakalářské práce.

Anotace

Kázeň v současné době poukazuje na zvýšenou problematiku a to nejen ve škole, ale také v celé společnosti. I přes velké úsilí nás všech se k viditelnému zlepšení a uspokojivému výsledku bohužel nedochází. Je třeba najít řešení tohoto problému, které by bylo efektivní a dlouhodobé. Dalo by se říci, že kázeň je něco, co v naší společnosti chybí.

Cílem práce bude vysvětlení samotného pojmu kázně a objasnění nevhodného chování s možnostmi řešení k daným problematikám.

V teoretické části práce budou popsány nejčastěji užívané pojmy a formy kázně a dále bude rozebíráno hlavní vymezení problému. Praktická část bude zpracována pomocí metody dotazníkového šetření u učitelů ze Středního odborného učiliště Netolice a Prachatic. Dotazník pro učitele bude zaměřen na vnímání kázně svých žáků a jak posuzují a řeší nevhodné chování.

Annotation

Discipline currently points to increased problem not only in school but also throughout society. Despite the great efforts of all of us there is no visible and satisfactory result. It is necessary to find a solution to this problem which would be effective and long lasting. You could say that discipline is something missing in our society.

The aim of the work itself is an explanation of concept of discipline and clarification inappropriate behavior with possible solutions to the problems.

The theoretical part will describe the most frequently used terms and forms of discipline and then there will be analysed the main determination of this problem.

The practical part will be processed using the survey by teachers of secondary vocational schools Netolice and Prachatic. Questionnaire for teachers will focus on the perception of discipline of their pupils and how they criticize and solve inappropriate behavior.

OBSAH

ÚVOD	6
1 TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1 KÁZEŇ	8
1.1.1 Východiska školní kázně.....	9
<i>Projevy školní nekázně</i>	10
<i>Příčiny školní nekázně</i>	11
1.1.2 Řešení nekázně	12
<i>Řešení šikany</i>	14
<i>Řešení méně závažných kázeňských přestupků</i>	15
<i>Řešení záškoláctví</i>	16
<i>Řešení krádeže</i>	17
<i>Odměny a tresty</i>	18
1.2 AUTORITA	20
1.2.1 Autorita učitele.....	21
<i>Předpoklady a podmínky autority učitele</i>	22
1.2.2 Osobnost učitele	23
1.3 KLIMA TŘÍDY	25
1.3.1 Klima prostředí	26
1.4 MOTIVACE ŽÁKŮ.....	26
1.4.1 Vnitřní motivace	28
1.4.2 Vnější motivace	29
1.5 ODBORNÝ VÝCVIK	29
1.5.1 Učitel odborného výcviku.....	30
1.5.2 Žák v odborném výcviku.....	32
2 PRAKTICKÁ ČÁST	33
2.1 CÍL VÝZKUMU	33
2.2 VÝZKUMNÉ METODY.....	34
2.3 CHARAKTERISTIKA MÍSTA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	34
2.4 VÝSLEDKY DOTAZNÍKŮ.....	35
ZÁVĚR	44
SEZNAM LITERATURY	47
<i>INTERNETOVÉ ZDROJE</i>	48
<i>PŘÍLOHY</i>	49

ÚVOD

Jednou z nejdiskutovanějších otázek současnosti je problematika kázně. Nejenom učitelé si stěžují na zhoršující se kázeň, a to jak ve škole, tak i mimo ni. Výše úrovně morálky žáků, neustále klesá. Čeho jsou někteří jedinci schopni, člověk jen těžko může uvěřit. I přes velké úsilí nás všech se k viditelnému zlepšení a uspokojivému výsledku bohužel nedochází. Je třeba najít řešení tohoto problému, které by bylo efektivní a dlouhodobé.

Slovo kázeň může u mnohých z nás vyvolat odpor a negativní pocity. Každý z nás si vybaví nepříjemné vzpomínky dle svého prožití, např. domácí či školní tresty, ba dokonce i vězení. Kázeň symbolizuje určitý řád, spočívá v dodržování stanovených norem, který je důležitý k tomu, aby naše společnost mohla fungovat. V dávných dobách škola vypadala jinak, než na co jsem zvyklá teď. Bylo v ní něco, co v dnešních školách už jen zřídka najdeme, byl to především pořádek. Učitelé se denně setkávají s vulgárním chováním, s drzými žáky, ba dokonce i s projevy násilí. Hodnoty, jako solidarita, tolerance nebo mír jdou naprosto stranou. Více vstupuje do popředí rivalita a nenávisť vůči lidem. Dalo by se říci, že kázeň je něco, co v naší společnosti chybí.

Téma mé bakalářské práce „Kázeň v odborném výcviku na středních odborných školách“ se zaměřuje především na problematiku kázně žáků a její příčiny a důsledky. Toto téma je mi blízké, jelikož jsem sama pracovala jako učitelka odborné výchovy v oboru kosmetička v Prachaticích. Naštěstí jsem se nesečkala s velkými kázeňskými problémy, ale i tak jsem ráda, že jsem mohla prostřednictvím této práce do problematiky více zapadnout.

Tato práce bude rozdělena na část praktickou a teoretickou. V teoretické části se zabývám nejčastěji užívanými pojmy a rozebírám hlavní vymezení problému. Práce bude dále rozdělena do pěti větších kapitol. V první kapitole budou probírána východiska školní kázně, projevy a příčiny školní nekázně, dále bude věnován prostor řešení nekázně, řešení šikany, řešení méně závažných kázeňských přestupků, řešení záškoláctví, řešení krádeže a v neposlední řadě odměny a tresty. Stěžejní literaturou pro tuto kapitolu budou publikace od Bendla (2005), Vališové (1998, 2011), Kyriacou

(2004) a Průchy, Walterové a Mareše (2001). Druhá kapitola bude pojednávat o autoritě. Nejprve bude rozebírána autorita učitele, předpoklady a podmínky autority učitele a poté osobnost učitele. Tato kapitola bude převážně čerpat z literatury od Vališové (1998, 2002, 2008), Pařízka (1988), Zieleniecové (2005), Nelešovské (2005), Kohoutka (2009) a Jůvy (2001). Ve třetí kapitole bude rozebíráno klima třídy a klima prostředí. Stěžejní literaturou pro tuto kapitolu budou autoři: Kyriacou (2004), Průcha (2002), Mareš a Křivohlavý (1995), Čáp a Mareš (2001). Čtvrtá kapitola se bude zabývat motivací žáků, jejich vnitřní a vnější motivací. Tato problematika bude zpracovávána převážně z publikací od Kohoutka (2000), Průchy, Walterové, Mareše (2001), Pařízka (1988), Pettyho (2008), Hrabala, Mana, Pavelkové (1984), Kyriacou (2004) a Cangelosiho (1994). V poslední kapitole bude úkolem seznámit se s odborným výcvikem, charakteristikou učitele a žáka odborného výcviku. Zde bude využita literatura od Vintra (2004), Drahovzala, Kiliána a Kohoutka (1997).

V praktické části bude předložen dotazník pro učitele odborného výcviku, kde položím deset otázek. Dotazníky nám pomohou zjistit, jak učitelé vnímají kázeň svých žáků a jak řeší a posuzují nevhodné chování. Respondenty těchto dotazníků byli učitelé odborného výcviku na SOU Netolice v Prachaticích a Netolicích. Nakonec zhodnotíme výsledky a shrneme závěry jednotlivých otázek.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Kázeň

S pojmem kázně se setkáváme nejčastěji ve škole, ale také v celé společnosti. V současné době média, ale také samotné školy, poukazují na zvýšenou problematiku v oblasti kázně, zejména narůstající agresivitu a pokles morálky žáků. S touto oblastí velice úzce souvisí např. problém šikany nebo naopak strach učitelů z nekázně žáků. Setkáváme se s mnoha definicemi kázně. Pro zajímavost jsem vybrala hned několik. Nejobecněji můžeme kázeň definovat jako: „vědomé dodržování zadaných norem“. Školní kázeň definujeme jako „vědomé dodržování školního řádu a pokynů stanovených učiteli.“¹

Kázeň je vědomé, přesné plnění zadané sociální role, stanovených úkolů, určených činností, spojené s respektováním autority. V pedagogickém kontextu je kázeň chápána různými způsoby, např. jako jeden z cílů výchovy, jako prostředek k dosažení jiných cílů nebo jako prostředek ničící tvořivost a individualitu žáka.²

Kázeň se opírá o formulované závazné normy pro všechny členy skupiny a vždy jde o podřizování se nějaké autoritě. Učitel, pokud dobře zkombinuje formální a neformální autoritu a dokáže je dobře užívat, může mít velký vliv na zdravý rozvoj dítěte, na žákův vztah ke škole, jeho mravní, charakterové a volní vlastnosti, které jsou s kázní úzce spojeny.³

Nová pojetí kázně se zabývají cíli kázně (sebekázní), funkcemi kázně (ochranou žáků a učitelů), obsahem (kázní kritickou, vnitřní kázní, rozlišuje pasivní a aktivní kázeň), vytváří normy kázně (např. ve školních řádech), vymezuje zodpovědnost za kázeň žáků (zejména řeší výchovnou funkci školy, zamítá názor, že škola pouze učí a rodina vychovává).⁴

¹ BENDL, S. *Ukázňená třída anebo kázeňské minimum pro učitele*. Praha: TRITON, 2005. s. 48.

² PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. s. 98.

³ VALÍŠOVÁ, A. a kol. *Autorita jako pedagogický problém*. Praha: KAROLINUM, 1998. s.94.

⁴ BENDL, S. *Ukázňená třída anebo kázeňské minimum pro učitele*. Praha: TRITON, 2005. s. 49-50.

Současná společnost a její rozvoj, úroveň vědy, techniky a nové pohledy na problematiku kázně na školách v oblasti pedagogiky, vytvářejí zcela nová pojetí kázně. S tím souvisí nároky, které jsou kladené nejen na samotné žáky, ale také celou společnost. Podle mého názoru prvotní vznik problému nekázně souvisí se špatnou komunikací mezi žáky a učiteli, ale také mezi rodiči a školou. Není dobré, když žáci pohrdají učitelem a neváží si jeho práce. Vždy je potřeba podívat se na tuto problematiku také z druhé stránky. V tomto ohledu se nejvíce přikláním k vymezení kázně od Vališové. Pokud učitel dobře zvládne svou roli a přiměřeným způsobem využívá své autority, jeho vztahy se žáky mohou být příznivé. Jako největší problém vidím to, že někteří učitelé nepovažují své žáky jako partnery, ale jako své podřízené. Toto právě způsobuje mnoho příčin nekázně, jelikož žáci, zejména ti v pubertě (zabýváme – li se především věkem, kdy studují střední školu), takové chování nepřijmou a budou se zákonitě bránit.

1.1.1 Východiska školní kázně

Mezi východiska přístupu ke kázní řadíme portrét ukázněného žáka, respektování potřeb dítěte, prospěšnost kázně, dosažitelnost kázně, naplňování práv dítěte a přirozenost nekázně. Pokud chceme prosazovat kázeň, musíme si nejprve ujasnit, jak má vypadat jakýsi profil ukázněného žáka a jakým způsobem budeme směřovat k ukázněné škole.¹

Ideálem není žák ukázněný nebo poslušný, který se chová podřízeně pouze v přítomnosti dospělých osob. Taková kázeň neznamena pouze skutečnost, že něco žák neprovede nebo se něčím neproviní, ale blíží se termínu občanská statečnost. Takový žák potom v určité konfliktní situaci projeví svou ukázněnost např. tím, že se vzepře ostatním a začne se zastávat spolužáka, popř. bude bránit dítě, kterému se chystají ostatní ubližovat. Naším ideálem je slušný žák, který dodržuje pravidla školního řádu, napomáhá budování pozitivního sociálního klimatu ve škole, konflikty se spolužáky se

¹ BENDL, S. *Ukázněná třída anebo kázeňské minimum pro učitele*. Praha: TRITON, 2005, s. 208.

snaží řešit pokojnou cestou a nesouhlas s učitelem (jeho příkazem či rozhodnutím) dává najevo kultivovanou formou.¹

Chování žáků, které považujeme za nekázeň, může mít odlišný význam. V mnoha případech se jedná o testování hranic (doprovázeno např. drzostí nebo provokací), nedostatek pozornosti od druhých, odlišné vnímání mezilidských vztahů (pozice mezi spolužáky, boj o moc), nudné situace nebo také o poruchy osobnosti.²

Projevy školní nekázně

V prostředí, kde panuje nekázeň se dá velice těžko vyučovat. Nekázeň na školách představuje závažný problém současného školství. Formy nekázně se proměňují s dobou stejně jako nové formy kriminality. Nové negativní typy chování žáků souvisí s vývojem nových technologií, s vývojem společnosti, vědy, techniky a kultury.³

Učitelé uvádějí nejčastěji jako nevhodné chování např. přílišné povídání nebo mluvení bez vyvolání, také hlučnost, tzn. pokřikování na jiného žáka nebo pohybování s pomůckami při vyučování. Dalším častým projevem nevhodného chování je neplnění zadaných úkolů nebo celková nepozornost vůči učiteli. Někteří žáci mají problémy s pozdními příchody na vyučování nebo dokonce s bezdůvodným opouštěním svého místa. Takový žáci jsou neposední a je pro ně těžké vydržet chvíli v klidu a soustředit se na výuku, proto často vyrušují také ostatní spolužáky.⁴

Poruchy chování, které samy o sobě mohou mít přechodný charakter a vhodným působením je možné je zlepšovat, ale naopak přehlížené se mohou rozvinout do závažnějších problémů. K těmto poruchám patří vzdorovitost, lhaní, podvody, krádeže, záškoláctví a šikana. Šikanu definujeme jako agresivní jednání, kdy strůjcem působením fyzických nebo psychických útrap se povyšuje nad jedincem – tzv. obětí.

¹ KOKAISL, Petr. *Starý dobrý časy* [online]. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. Provozně ekonomická fakulta, 2008. [cit. 20. ledna 2009]. Dostupný z WWW: <http://krajane.czu.cz/geografie-nab/doku.php?id=stary_dobry_casy>

² BENDL, S. *Ukážněná třída anebo kázeňské minimum pro učitele*. Praha: TRITON, 2005, s. 57.

³ BENDL, S. *Ukážněná třída anebo kázeňské minimum pro učitele*. Praha: TRITON, 2005, s. 57.

⁴ KYRIACOU, Ch.. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 103.

Takové chování je typické pro sociální prostředí jako je např. škola nebo internát. Toto zraňování se nemusí odehrávat formou tělesného násilí. Šikana se projevuje vyloučením oběti z kolektivu, schválnostmi, pomlouváním a posmíváním.¹

Další projevy jako je šikana, drzost a vulgárnost naopak stále přetrvávají, ale objevily se i nové, např. nošení výbušnin do školy, výhružné projevy nebo nekázeň související s používáním mobilních telefonů a jiné techniky (opisování). V neposlední řadě je nutné podotknout problémy s drogami, od kouření, alkoholu až po drogy. Poslední jmenované problémy označujeme jako staronové projevy nekázně.²

Příčiny školní nekázně

Příčin nekázně je celá řada a určení těchto příčin není příliš jednoduché. Na kázeň působí různé prvky, které jsou navzájem velmi propojené. Pro určení těchto prvků platí dva principy. První princip neurčitosti, při kterém nejsme schopni ze všech vlivů určit váhu a hierarchii ani vytyčit rozhodující faktury nekázně. Druhý princip, tzv. princip svobody vůle vychází z teorie, že vychovávaný jedinec sám vybírá a hodnotí vlivy, které na něj působí. Proto záleží pouze na samotném jedinci, zda některé vlivy si k sobě přisvojí nebo ne. Tyto principy v praxi znamenají to, že učitel se musí soustředit na hlavní příčiny a na jejich komplikace. Čím lépe se učitel vyzná v příčinách nekázně, tím větší má naději na úspěch.³

Hned na začátku si musíme uvědomit, že každý učitel má svůj vlastní názor na tento obsah. Každý učitel má jinou představu o tom, co ještě není nekázeň a co již jako nekázeň posuzuje.⁴

¹ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 399.

² BENDL, S. *Ukážněná třída anebo kázeňské minimum pro učitele*. Praha: TRITON, 2005, s. 57.

³ BENDL, Stanislav. *Příčiny školní nekázně*. [online]. Rodina online, 1999 – 2001. [cit. 18. června 2001]. Dostupný z WWW: <<http://www.rodina.cz/clanek1911.htm>>

⁴ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 19.

Učitelé spatřují největší příčinu nekázně v rodině a jejich funkcí. Příliš velká uspěchanost dnešní doby, která vyvolává stres, nervozitu a dále vede k agresivitě, k nepřiměřenému násilnému řešení konfliktů a sporů. Malé kladení důrazu na mravní výchovu považují učitelé za druhořadou. Krize v pedagogických institucích vede k nepřiměřenému či nedostatečnému vzdělání, odchod učitelů ze škol, příliš nízká kvalifikace učitelských sborů a vysoký věk učitele. Žáci mají nereálné představy o životě, ztrácí životní jistoty, nesmyslně a nehodnotně tráví svůj volný čas. Nadále je preferována výchova k ctižádostivosti a bezohlednosti na úkor tolerance, solidarity, ohleduplnosti, pomoci, kázně a materiálních zájmů.¹

Na nežádoucím chování se mohou podílet biologické faktory, tj. vrozená agresivita, odchylky stavby a funkce nervové soustavy, poruchy chování dědičné povahy (např. artismus), sociální faktory, které ovlivňuje výchovného působení rodiny, třídy, médií atd., a poslední situační faktory, sem patří např. nudný výklad učitele nebo okamžitá atmosféra třídy.²

Nároky na chování žáků se liší podle učitele. Jeden učitel vyžaduje např. naprosté ticho při vyučování, druhému nevádí hlasitější hovor mezi žáky při plnění zadaného úkolu. Stejně tak jsou odlišné i postoje žáků k chování. Není vždy pravda, že dítě, které nemá dostatečné zázemí v rodině a nemělo příliš šťastné dětství, musí vždy ve škole vyrušovat a špatně se učit. Nejdůležitější je přístup učitele k řešení problémů a také jeho povaha.

1.1.2 Řešení nekázně

Nejdůležitější pravidlo pro předcházení nežádoucího chování žáků podle Kyriacou říká, že: „Prevence je lepší než léčení“. Ke snížení výskytu takového chování může přispět dovedné vyučování a podstata tkví v bdělosti a reagování učitele.³

¹ BENDL, Stanislav. *Příčiny školní nekázně*. [online]. Rodina online, 1999 – 2001. [cit. 18. června 2001]. Dostupný z WWW: <<http://www.rodina.cz/clanek1911.htm>>

² ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 20.

³ KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 103.

Prevenčí rozumíme přecházení něčemu nebo ochranu před něčím. Zde máme na mysli především předchází nežádoucímu jednání u žáků a preventivní aktivity zaměřené na rizikové jedince nebo skupiny, u kterých je pravděpodobnost, že se takto zachovají. Cílem prevence je prezentace příznivého chování, tj. takového chování, které se nevyklučuje s chováním společenským nebo sociálním. Nejvýznamnějším prostředkem je samotná výchova dětí.¹

Předcházet nežádoucímu chování žáků můžeme jedině dobře zvolenou strategií. Mezi tyto strategie patří např. sledování žáků ve třídě. Sledovat žáky v pravidelných intervalech a posuzovat, zda někdo ze žáků nemá potíže. Poté se jej snažíme podpořit a pomoci mu. Individuálním kontaktem vzbudíme větší pozornost a nevyrušujeme ostatní žáky. Dále využíváme strategii procházení se celou učebnou, zde volíme stejný způsob jako u sledování, lépe zjistíme, zda někdo nepotřebuje pomoci. Také využívání očního kontaktu, tzn. na nepozorné žáky se zaměřit očním kontaktem v přiměřené době tak, aby pochopil, že se má znova zapojit do vyučování. Žákům neustále klademe otázky a směřujeme je na jednotlivce, také využíváme fyzickou blízkost (proxemiku). V průběhu vyučování měníme různé činnosti a tempo práce, abychom udrželi zapojení žáků při výuce. Při zvýšené nekázni je dobré žáky přesadit, např. do první lavice, kde můžeme lépe sledovat jeho chování. Nežádoucí chování by nemělo být ignorováno, k pokárání postačí pohled do očí, mimika obličeje nebo přestávka ve výkladu.²

Každý učitel se setkává se celou řadou kázeňských událostí, které je třeba řešit. V souboru těchto případů se objevují různá řešení. V jednání učitelů se objevují také chybná řešení, která ukazují, že někteří učitelé se také musí učit ze svých chyb. Neočekávané události vyžadují individuální řešení a také jistou dávku vynalézavosti. Přesto je většina řídit danými pravidly, která se budu snažit nastínit v následující kapitole.

Nevhodné chování žáků má vždy nějakou příčinu. Žáci se pokouší získat pozornost učitele různými typy chování především z důvodu nejen upoutání pozornosti, ale také bojem o moc, snahou pomstít se nebo stavěním své vlastní neschopnosti na obdiv.

¹ JÚVA, V. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001, s. 97.

² KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 103.

Všechny modely mají jiné postupy řešení, ke všem je nutné znát klima třídy a také jednotlivé žáky ve třídě.¹

Jednotlivci nebo celé skupiny žáků mohou působit problémy, které obtížně zvládá i nejzkušenější učitel. Převážná většina učitelů je navíc přesvědčena o tom, že autorita je založena na jejich moci. Při zvládání třídy spoléhají na opakované hrozby, ale nakonec zjistí, že žáky nemohou nijak zvlášť potrestat, jelikož by riskovali vlastní kariéru.²

Řešení šikany

Z řady projevů nekázně řadíme k těm nejzávažnějším šikanu. Pro tuto oblast platí zásady, kterými by se měl učitel řídit. Odhalení šikany bývá velmi obtížné i pro zkušeného učitele. Nejdůležitější roli hraje strach. Při samotném vyšetřování musíme nejprve promluvit se všemi, kterých se šikana týká, tzn. s oběťmi a také s těmi, kdo na šikanu upozornil. Nesmíme zapomenout na zajištění ochrany oběti. Učitelé musí mezi sebou spolupracovat a vytvořit postup vyšetřování. Je – li to nutné, musí zasáhnout také policie a rodiče. V první fázi vyšetřování zásadně neřešíme problém s celou třídou. Také musíme brát v úvahu, že agresori se budou obhajovat a jejich rodiče se budou dožadovat jejich obrany. V žádném případě se nesmí na celou situaci nahlížet pouze jednostranně. Účastní – li se šikanování problémové skupiny, doporučuje se najít na vyšetřování odborníka na problematiku šikanování.³

Mnohé výzkumy se pokusily vymezit strategie k řešení šikany. Následně vytvořené programy s nutností potírání šikany potvrdily, že tyto strategie mají větší účinnost na základních školách, zejména proto, že většina šikanujících na středních školách jsou proti účinkům programů odolní. Školy mohou potírat šikanu různými způsoby, zde vymezím dva z nich. Za prvé se zaměřit na potlačování asociálního chování a za druhé

¹ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 63.

² FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997, s. 337.

³ BENDL, S. *Ukázneňá třída anebo kázeňské minimum pro učitele*. Praha: TRITON, 2005, s. 267.

se snažit působit na zlepšení společenských vztahů. Velmi důležitou roli hraje také vysvětlení samotného pojmu šikany žákům.¹

Právě vysvětlení pojmu šikana vede k většímu uvědomění vzniklého problému. Většina žáků nemá ani ponětí, že i samotné slovní napadání je označováno jako šikana. Co se týče středních škol, zde jsou žáci již mnohem vyspělejší než na základní škole, navazují pevnější vztahy a chápou více problémy a pohlíží na ně s rozumnějším úsudkem. Na druhou stranu, pokud zde šikana vznikne, bude již v horším podání a s možností opravdových psychických útrap. Zde záleží na kvalitním pedagogickém sboru a přístupu školy k řešení problémů. V neposlední řadě bych volila přestup na jinou školu jako nejlepší způsob řešení.

Řešení méně závažných kázeňských přestupků

K nikterak zvláštním přestupkům patří například napovídání. Toto porušení kázně ve školní komunikaci mívá nejčastější příčinu v podvodném získání lepšího výsledku nebo v pomoci spolužákům (kamarádům) v nouzi. Žáci napovídáním ventilují aktivitu, kterou by při běžném vyučování nemohli projevit. K hlavním příčinám napovídání tedy přiřazujeme solidaritu vůči druhým, soucit, získání uznání a také hru. Reakce mohou také vyvolat falešnou solidaritu, kdy žáci napovídají uvědoměle špatně nebo za účelem vlastního přínosu. K řešení takových situací je nutné objasnění od učitele a také znovu vysvětlení, že i takové chování je kázeňským přestupkem. Dále můžeme uplatnit spolupráci na řešení úkolů, ale v tomto případě vysvětlit také společné hodnocení, což může být také nevýhodou. Následkem napovídání nese odpovědnost za správnost pouze jeden žák, nikoliv skupina.²

Neúměrné prosazování osobního názoru, nerespektování úkolů a odmítání poslušnosti označujeme jako vzdorovitost. Velice často žák dělá přesně opak toho, co je po něm požadováno. K řešení takového chování je nutné vysledovat příčinu. Může se

¹ KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, s. 36 – 37.

² ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 65.

jednat o výchovnou zanedbanost nebo také o zoufalý projev neschopnosti vyhovět požadavkům učitele. Také se může jednat o touhu předvádět se před spolužáky jako hrdina. V období puberty bývá vzdorovitost nejčastější. Je nutné si uvědomit, že přísné tresty nejsou vhodným řešením proti tomuto problému.¹

K dalším přestupkům řadíme například žákovský humor nebo známé opisování a jiné podvody při výuce. Pokud má učitel respekt u svých žáků, nemusí se bát o svou autoritu. Nevhodné chování žáků v této oblasti musí být korigováno. Učitel by měl mít také smysl pro humor a vědět, kde jsou určité hranice mezi zábavou a výukou. Podle mého názoru není vtip na škodu, a pokud dá učitel i určitý prostor svým žákům, vytvoří si správnou atmosféru ve třídě.

Řešení záškoláctví

Záškoláctví definujeme jako neomluvenou nepřítomnost, nevysvětlenou a neoprávněnou absenci. K nejčastějším důvodům odmítání školy patří nudné vyučování, příliš těžká práce, přísná atmosféra, problémy s učiteli, přílišný nezájem ze strany školy, šikana, nesouhlas s obsahem vyučování nebo možnost být s kamarády nebo naopak sami. Opatření, která vedou ke zlepšení školní docházky, mohou být například: projednání docházky s rodiči, motivace k vyučování, evidence absencí a následné informování rodičů, opatření školy při absencích a v poslední řadě spolupráce s vnějším i organizacemi.²

Záškoláctví je projevem odporu dítěte ke škole. Chování takového typu klade za cíl vyhnout se nepříjemnostem, které dítě ve škole prožívá. Podle průzkumů je nejčastějším důvodem vyhnout se škole strach z testů, šikana nebo nezájem o školu. Rodiče se takové chování obvykle snaží krýt. Bez problémů podepisují dodatečné omluvenky nepřítomnosti z důvodu obavy před důsledky, které by záškoláctví mohlo vyvolat.³

¹ VALIŠOVÁ, A. KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 396.

² KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, s. 53.

³ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 81.

Podmínky pro uvolňování z vyučování a omlouvání neúčasti stanovuje školní řád. Při řešení toho, proč se žák nedostavil na vyučování bez omluvy, je třeba zvážit jeho pohnutky (strach ze zkoušení aj.), ale také to, jak strávil zameškané hodiny. Dále je důležité zvážit počet zameškaných hodin, jejich opakovatelnost a způsob omluvy. Správný postup na se odvíjí od pedagogických zkušeností a také od přístupu rodičů k této problematice.¹

Jakmile stanovíme příčinu vyhýbání se škole můžeme podniknout nápravný krok. Trest může působit proti záměru učitele, protože žáci si obvykle spojí toto řešení opět s nepříjemným zážitkem a tudíž je test demotivuje k docházce. Nesmíme zapomínat na to, že škola je tu pro dobro dětí, proto musí zvolit správnou strategii při řešení absencí.²

Řešení krádeže

Mezi jevy, které se projednávají často na třídních schůzkách, patří školní krádeže. Mezi nejčastější příčiny těchto krádeží odborná literatura uvádí vývojovou nezralost žáka spojenou se sníženou schopností sebeovládání a touhu vlastnit něco, co patří někomu jinému. Velmi často se setkáváme s tím, že žák se snaží získat členství v nějaké partě a zlepšit si tak svou pozici v této skupině. Toto jsou nejčastější příčiny, mezi ty méně časté patří například kleptomanie (nutkavé kradení bez potřeby) nebo plánované krádeže za účelem zisku.³

Veřejné označování žáka za zloděje nemá žádnou výchovnou funkci ani v případě, že můžeme vinu jednoznačně prokázat. Při řešení krádeží je třeba postupovat v souladu se školním řádem a je nutné přemýšlet o nápravě než o zostuzení před třídou. Krádeže jsou uskutečňovány z důvodu obohacení z důvodu nedostatku finančních prostředků, ale velice často se stává, že je tomu právě naopak. V těchto případech je jedná o možnost, jak na sebe upozornit a získat více učitelského, ale také rodičovského zájmu.⁴

¹ VALIŠOVÁ, A. KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 398.

² FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997, s. 360.

³ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 65.

⁴ VALIŠOVÁ, A. KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 398.

Když se ve třídě něco ztratí, poškozený žák jde v první řadě za učitelem a neočekává kárání, proč takové věci se do školy nosí. Učitel musí přistoupit k vyšetřování, které má následující postup. V prvním případě učitel zajistí místo činu. Pokud se jedná o drobnou krádež, učitel přivolá policii a v mnoha případech si poradí učitel sám nebo ve spolupráci s třídním učitelem nebo ředitelem školy. Také učitel prověří, zda je určitá věc opravdu ztratila. Také je možné, že věc někam zapadla nebo ji zloděj někam ukryl. Proto učitel požádá ostatní o prohledání prostoru. Učitel počítat s tím, že se málokdy povede vytipovat jednoho viníka. Nevyhnutelným krokem je také prohledávání tašek. V této fázi pachatel na sebe většinou upozorní svých chování. Ať je učitel úspěšný nebo ne, musí se projevit jako ten, kterému záleží na fair play. Ať jsou motivy ke krádežím jakékoli, je třeba žákům ukázat, že se jedná o špatné činy, které vždy přinesou jen nepříjemné následky.¹

Odměny a tresty

K nejběžnějším výchovným prostředkům řadíme odměny a tresty. Mají důležité místo ve výchově a zabývá se jimi mimo jiné i pedagogická psychologie. Z výzkumů této problematiky vychází teorie pro náměty řešení výchovné problematiky. Odměnou chápeme takové působení, které vyjadřuje kladné hodnocení chování nebo jednání a přináší uspokojení některých potřeb, ale také radost (patří sem: pochvala, úsměv, sympatie, dárek, určitý zážitek). Trest je působení, které vyjadřuje negativní hodnocení, které přináší omezení některých potřeb, nelibost až frustraci (například: fyzické a psychické tresty, záporný emoční vztah, zákaz oblíbené činnosti).²

Každé trestání sebou nese určitá rizika, kterých by měl být učitel vědom. Užití trestu může narušit vzájemný vztah učitele a žáka, někdy až trvale. Tato zásada platí zejména tehdy, jeli – li trest vnímán jako nespravedlivý. Žáci si vytvářejí strategie, aby se vyhnuli trestům, například lhaní. Pro dlouhodobý vývoj dítěte je taková situace špatná a zaniká tak důvěra mezi učitelem a žákem. Nejčastěji užívaným druhem trestu je slovní

¹ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 65 – 69.

² ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 253.

pokárání. Pokud jde o přísnější sankce, účinné je také informování rodičů o záporném stanovisku učitele k chování žáka. V této souvislosti mají význam rodičovské schůzky.¹

Základní funkcí trestu je zabránění opakování nežádoucího chování žáka nebo také potrestání neuskutečněné požadované činnosti. Trest může mít celou škálu účinků. U jednoho žáka může vést k žádoucí změně, avšak u druhého naopak k nesouhlasu, který se projevuje dalším nežádoucím chováním a další žák může upadat do depresí a ztratit sebevědomí, což znemožní jeho další činnost. Stejně jako u odměn, musíme i u trestů dodržovat určité zásady. Za prvé musíme stanovit kritéria, za co a proč bude dítě potrestáno. Dalším pravidlem je úměrnost trestu, která musí odpovídat míře nevhodného chování. Mezi formy trestán patří tresty fyzické a psychické. Tělesné tresty byly v našich školách zrušeny v roce 1870. Proto k další formě trestu patří trestání prací nebo zákazy. Obecně jsou tresty spornějším prostředkem než odměny. V případě nedodržení zásad, mohou vést k negativním dlouhodobým důsledkům.²

V mnoha oblastech trestání se mohou učitelé dostat do rozporu se zákonem. Při řešení nevhodného chování žáků si učitelé musí být vědomi omezení ve svých právech a povinnostech. Řešení nepříjemných situací by mělo být řešeno s vedením školy, které by také mělo vytvořit určitý pohled a názor na možné případy. S tímto souvisí například právo vyloučit žáka ze studia, pokud nesplnil určité podmínky.³

V nezvyklých školních situacích se učí obě strany, jak žáci, tak učitelé. Etickým základem těchto situací je, že nesmějí žákovi ublížit. Trest by neměl být pomstou, ale cestou k nápravě. Škola by se měla vyvarovat pasivních reakcí, ale měla by být ve výchově mládeže úspěšná. Měla by hrát aktivní roli společenského života všech dospívajících.⁴

¹ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997, s. 354 – 355.

² HRABAL, V., MAN, F., PAVELKOVÁ, I. *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 165 – 167.

³ CANGELOSI, J. S. *Strategie řízení třídy. Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Praha: Portál, 1994, s. 211 – 212.

⁴ PAŘÍZEK, V. *Učitel v nezvyklé školní situaci*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 96 – 101.

Řada pedagogů, ale i rodičů se zamýšlí, zda je dobré žáky trestat a jakým způsobem. Každý trest má své klady a zápory. Nejčastější volenou metodou bývá domluva, kdy klidné popovídání vyřeší danou situaci bez křiku. Vysvětlení prohřešku a důsledků je nejúčinnější. Pokud zvolíme křik, upozorníme sice na hrozící nebezpečí, ale časem se nás žák začne bát nebo naopak ztratí respekt. Tato metoda bohužel neplatí u všech žáků. Každý charakter je jedinečný, a proto je důležité vždy své kroky důkladně zvažovat. Mnoho rodičů praktikuje tzv. výchovný pohlavek, který je ale u učitelů zakázaný. Velmi populární (u rodičů) jsou zákazy oblíbené činnosti. Velice často to bývá zákaz počítače, televize nebo návštěvy kamarádů. V dnešní době se setkáváme s problémy jako je drzost, agresivita nebo problémy s používáním mobilních telefonů a jiné techniky při vyučování. Podle mého názoru vždy záleží na schopnostech učitele a jeho přístupu k řešení problémů. Není vždy pravda, že začínající pedagog bude mít s kázní problémy větší než pedagog vyučující deset let. Přístupy jsou vždy individuální a vyžadují nutnou dávku intuice, tolerance a asertivity.

1.2 Autorita

Autorita pochází z latinského slovesa *augere*, což znamená posílit, podpořit nebo uplatnit. Učitel, který nemá autoritu obtížně dosáhne svých cílů. Díky autoritě žáci učitele respektují, uznávají a dobrovolně se podřizují jeho zadaným úkolům. Rozlišujeme formální autoritu, navazující na postavení a jemu odpovídající činnosti. To znamená, že učitel klade na žáky požadavky podle toho, jaké požadavky klade společnost. Neformální autorita naopak navazuje na osobnost učitele a jeho oblíbenost v určité oblasti a je spojená se vztahem žáka k danému předmětu. Autoritu můžeme přisuzovat k určitým osobám, sociálním skupinám, ale také ji můžeme vztahovat ke společenským institucím, filozofickým teoriím či vědeckým oborům. Hovoříme – li o užívání pojmu autority je často volné a nepřesné, někdy až zkreslené, ale však velmi komplikované.¹

¹ VALIŠOVÁ, A., ŠUBRT, R. *Jak získat a neztratit autoritu aneb proč má maminka vždycky pravdu*. Praha: ISV nakladatelství, 2004, s. 17.

Činnost autorita i osobnost člověka má nejrůznější stránky a ty jsou nadále zastoupeny ve výchovně vzdělávací práci. Úkol učitele je složitý a žáci hodnotí, zda udělá kázeň, zda klasifikuje spravedlivě, jak ovládá svůj předmět, jak ho umí vyložit, jaký má vztah ke svému předmětu a k nadřízeným.¹

Dále autoritu rozlišujeme na osobní autoritu určující přirozený vliv, který vyplývá z jednotlivých schopností, vlastností a dovedností učitele. Funkční autorita poukazuje na vliv ostatních lidí očekávajících plnění úkolů a kvalitu výkonu. Poziční autorita znamená vliv, který člověk získá na základě svého postavení v organizaci. Autorita skutečná spočívá v tom, že podřízení jsou vstřícní, jejich aktivita je soudržná a trvalá i v krizových situacích a respektují danou strategii. Autorita zdánlivá umožňuje, že skupina je neochotná ke spolupráci a nedůvěřivá. Autorita přirozená je založena na temperamentu, profesních dovednostech a osobních rysech učitele, člověk ji dlouho buduje, ale lehce ji může ztratit. Získaná autorita se podílí na výchově a je stavěna na přirozené autoritě. Autorita statutární bývá srovnávána s poziční či formální autoritou.²

1.2.1 Autorita učitele

Autorita učitele je pravomocí, legitimní mocí, která vyplývá z jeho postavení jako zástupce společnosti vůči žákům – tj. organizování výuky, hodnocení, odměňování a trestání žáků. Tuto autoritu nazýváme formální, protože je dána zákony a předpisy, které charakterizují postavení učitele. Kvalita vztahů žáků k učiteli je označována jako neformální. Jedná se o dobrovolné přijetí vedoucí postavení učitele vůči žákům. O neformální autoritu musí učitel neustále usilovat, udržovat ji a obnovovat se situacemi ve třídě. Autorita bývá zaměňována s vynucenou autoritou – tzv. autoritativností. Takového učitele definujeme jako autoritativního, uplatňujícího vliv na žáky proti dobrovolnému přijetí. Jeho prostředky jsou časté rozkazy, tresty, nezáměr, nedůvěra vůči žákům a také potlačování svobodného projevu. Přitom důvěra hraje důležitou roli ve vztahu učitel a žák. Mezi další záměny autority patří obliba učitele u žáků. Oblíbenost snadno podporuje autoritu učitele, ale neřadíme ji mezi

¹ PAŘÍZEK, V. *Učitel a jeho povolání*. Praha: Edice Pedagogické studie, 1988, s. 104.

² VALIŠOVÁ, A. a kol. *Autorita jako pedagogický problém*. Praha: Karolinum, 1998, s. 15.

základní parametry. Uspokojování přání žáků, svolnost k přemlouvání a získávání oblíbenosti za každou cenu je chybou projevující se především u začínajících učitelů. Chybou zejména proto, že oblíbenost velmi rychle pomíjí. S autoritou učitele je spojena odpovědnost vůči žákům.¹

Odpovědnost je zaměřena především na rozvíjení samostatnosti v rozhodování i v aktivitách. Napomáhají utvářet správné porozumění, vytvářet atmosféru a spolupráci. Podílejí se na rozvíjení osobnosti, na riskování a zvyšují tvořivost. Učitelé nadále zpřehledňují vztahy mezi dětmi a dospělými, prohlubují důvěru a jejich vzájemnou otevřenost. Umožňují předejít konfliktům a efektivně je řešit.²

V životě dnešní mládeže neustále narůstají negativní jevy, jako jsou nedostatek kázně, netolerantnost, nemožnost sebeovládání, konzumní způsob života, ztráta smyslu pro povinnost a odpovědnost. Učitel by měl být pro žáky vzorem a k tomu je potřeba, aby byl pro ně určitou autoritou. Autorita učitele i učitelův postoj k žákům jsou v každé třídě jiné, protože každá třída je specifická jako celek, ale také každý žák ve třídě je individuální. Každý učitel používá jiné strategie pro získání autority a kázně ve třídě. Je důležité, aby si uměl určit vzájemná pravidla a vytvořil tak způsob, jak se žáky vycházet.

Předpoklady a podmínky autority učitele

Autorita učitele je podmíněna jeho vlastnostmi a jednáním, ale také prostředím – jak celkovým klimatem školy, tak i vzájemnými vztahy mezi učiteli, dále rodinou a vztahem rodiny vůči škole a učiteli. Také sem řadíme veřejné uznání učitele. Dále je autorita žáků spojována v souvislosti s motivací k učení a zájmu o daný předmět, osobnost žáka a jeho postoj k předmětu, učiteli, spolužákům a také k ostatním lidem.³

¹ZIELENIECOVÁ, P. *Autorita učitele* [online]. VOŠ sociální 3. BV, 2005. [cit. 13. května 1997]. Dostupný z WWW: <http://www.voss.wz.cz/prace_studentu/pedagogika.htm>

²VALIŠOVÁ, A. *Asertivita v prostředí rodiny a školy*. Praha: ISV nakladatelství, 2002, s. 139

³ZIELENIECOVÁ, P. *Autorita učitele* [online]. VOŠ sociální 3. BV, 2005. [cit. 13. května 1997]. Dostupný z WWW: <http://www.voss.wz.cz/prace_studentu/pedagogika.htm>

Mezi podmínky, které rozhodují o budování autority žáků řadíme odbornou způsobilost učitele, jedná se o velmi nutnou podmínku, bez které není možnost autoritu získat, určují ji znalosti získané z vysoké školy, které učitel musí neustále obnovovat a doplňovat. Pedagogická způsobilost učitele zahrnuje dovednosti jako připravenost na výuku, organizace, rozvrhnutí učiva, schopnost vysvětlit látku, udržení pozornosti, získání zájmu, hodnocení žáků, komunikace a chování vůči žákům aj.

Vztah učitele k žákům dělíme na vztah kladný (učitel jeví zájem a na žácích mu záleží) a záporný (negativní a lhostejný přístup). Dále vztah učitele k vlastnímu předmětu, který souvisí se schopností vzbudit zájem a motivovat k učení. Nejčastější vlastnosti učitele jako objektivnost (spravedlivost), otevřenost, důslednost, dodržování pravidel, klidné vystupování, pravdomluvnost, tolerance (do určité míry), přiměřená náročnost (ani nízké nároky nejsou příliš motivační) patří mezi nejdůležitější prvky. Také všeobecné vzdělání učitele, hlavně všeobecný rozhled dokáže žáky velice dobře zaujmout. Dále sem patří veřejné působení učitele (činnost ve veřejných funkcích a zájmových činnostech), vystupování, vzhled a způsob vyjadřování učitele. V souvislosti s autoritou se řeší problém moci učitele nad žáky a možnosti jejího zneužití: formální autorita má jasnější pravidla a lze ji proto lépe kontrolovat (a také snáze zamezit jejímu zneužití); neformální autorita má nejasné hranice. Kontrolujeme ji proto obtížněji. Ke zneužívání neformální autority může docházet citovým vydíráním.¹

1.2.2 Osobnost učitele

„Osobností učitele se v psychologii rozumí individuální jednota člověka, vyznačující se integrací, interakcí a směřováním k cíli. Vyzrálá učitelská osobnost má široký kulturně politický rozhled. Neobjede se bez komunikativních dovedností a hlubokého a vřelého vztahu k dětem. Učitel musí být specialistou na práci s lidmi v procesu vzájemného působení a formování jednoho člověka druhým člověkem.“²

¹ ZIELENIECOVÁ, P. *Autorita učitele* [online]. VOŠ sociální 3. BV, 2005. [cit. 13. května 1997]. Dostupný z WWW: <http://www.voss.wz.cz/prace_studentu/pedagogika.htm>

² NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 11.

Mezi nejčastěji uváděnou typologií pedagogů patří typologie W. O. Doringa, který popsal šest základních typů osobnosti pedagoga. Jeho typologie vychází z typologie osobností podle Eduarda Sprangera. Ideový se snaží vychovávat žáky podle vlastních představ, bývá uzavřený, pro žáky až nudný, bez smyslu pro humor a uzavřený. Sociální typ učitele zohledňuje třídu jako celek, je trpělivý a spravedlivý, bývá velmi oblíbený, ale mívá malou autoritu. Typ, který nepožaduje všeobecný přehled žáka, soustřeďuje se spíše na vyučovaný předmět, nazýváme typem teoretickým. U estetického typu převažuje cit a fantazie oproti promyšlenému a účelnému jednání. Ekonomický typ učitele se zaměřuje na dosažení výsledků při vynaložené minimálního úsilí s použitím nejvhodnějších metod, bývá obdivován, ale neoblíben. Poslední typ mocenský si užívá, pokud ho žáci obávají, potlačuje aktivity žáků a používá tresty.¹

Dále bych se chtěla zmínit o pojmu pedagog, který lze chápat jako: učitel, rodič, vychovatel, lektor, kulturní pracovník nebo výchovný pracovník. Celkově lze říci, že pedagog je iniciátor a organizátor výchovně – vzdělávacího procesu a současně hodnotitel dosahovaných výsledků. Dále prvotně zpracovává výchovně – vzdělávací činnost, provádí diagnózy úrovně jednotlivců i celé skupiny, upravuje výchovný proces ve shodě s věkovými a individuálními zvláštnostmi jedinců a skupin. Nároky, které jsou kladeny na pedagogické pracovníky nejsou malé, tvoří je jeho odborné a charakterové kvality. Důležité je kvalitní vzdělání, jehož základ obsahuje hluboké všeobecné vzdělání a celkový široký rozhled (politický, vědecký, kulturní, filozofický) ale také praktické odborné vzdělání. Mezi nejstříktnější dovednosti řadíme komunikativní, organizátorské a rétorické dovednosti. Dosáhnutí vzdělanostní, charakterové a názorové a sjednocení pedagogických kolektivů je obtížný úkol pro každého pedagogického pracovníka.²

Mezi práva učitele řadíme možnost kdykoliv mluvit (začínat komunikaci, přerušit žáka nebo skočit mu do řeči), mluvit na kohokoliv (např. žáka, celou třídu nebo určitou skupinu), volit téma a délku komunikace, mluvit v jakémkoliv postoji, pohybovat se v jakékoliv učebně. V souvislosti s právy učitele se zmíním také o tzv. komunikačních

¹ KOUHOUTEK, Rudolf. *Typologie osobnosti učitelů* [online]. Psychologie v teorii a praxi, 2009. [cit. 27. prosince 2009]. Dostupný z WWW: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/typy-osobnosti-ucitelu>

² JÚVA, V. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001, s. 59.

pravidlech, která vymezují práva žáků – přesněji žák mluví: pouze když dostane slovo, pouze k věci, pouze ke komu má, jen tak dlouhou, jak je určené, na místě, které je určené a ve vzpřímené poloze.¹

1.3 Klima třídy

Termín sociální klima zahrnuje jevy dlouhodobé, typické pro danou třídu a učitele po několik měsíců či let. Často je zdůrazňováno, že klima je především souborem postojů, vnímání procesů, které se odehrávají ve třídě a reagování žáků na ně. Důraz je kladen na to, jak klima vidí sami žáci či učitelé.²

Třídou rozumíme nejen skupinu, do které patří žáci tvořící v učebně určité množství, ale slouží především k vytváření sociálních vazeb a interakcí. Toto prostředí nazýváme třídní klima. „Klima třídy, které učitel navodí, může mít zásadní vliv na motivaci žáků a jejich postoj k učení.“ Dovednosti učitele hrají důležitou roli k vytváření optimálního klimatu třídy.³

Klima třídy posuzujeme podle pěti faktorů, patří sem: spokojenost ve třídě (míra spokojenosti a pohody ve třídě), soutěživost ve třídě (konkurence žáků mezi sebou), soudržnost třídy – míra přátelství ve třídě), obtížnost učení (nároky kladené na žáky ze strany školy) a třenic ve třídě (spory mezi spolužáky).⁴

Z těchto faktorů vyplývá, že čím je soudržnost a spokojenost ve třídě vyšší, tím je lepší třídní klima a dále čím je vyšší soutěživost a obtížnost, tím se také zhorší klima. Ze strany žáků hraje důležitou roli jejich pohlaví, věk, vnímání učitele, vzájemné vztahy mezi spolužáky a jejich spolupráce a komunikace.⁵

¹ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008, s. 29.

² MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 147.

³ KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 79.

⁴ PRŮCHA, J. *Učitel: Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002, s. 53.

⁵ KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 90.

1.3.1 Klima prostředí

Celkový vzhled učebny ovlivňuje klima třídy a zároveň i motivaci k učení a zároveň kázeň jako takovou. Základní podmínky vzhledu učeben: čistota, vybavenost potřebnými pomůckami, útulnost, světlost, vzdušnost a správné umístění vybavení. Velice dobře působí vystavené práce žáků rozmístěné po učebně. Uspořádání učebny je závislé na předmětu, který je v ní vyučován. Dalším faktorem ovlivňující vzhled je oblékání. Normy se oproti minulosti změnily a také jsou rozdílné se zahraničím, kde se např. nosí školní uniformy. V dnešní době nejsou kladeny na oblečení a upravenost žáků příliš velké nároky. Opět záleží na škole a individuálním přístupu a v první řadě na rodičích. Z pohledu učitele se jedná o vyžadování připravenost k hodině s patřičnými pomůckami a umístění věcí na daná místa (např. bunda, školní taška, boty atd.). I takové maličkost vyvolávají u některých žáků problémy.¹

Prostředí třídy zahrnuje také architektonické prvky, např. celkové řešení učebny, úroveň vybavení, velikost a rozmístění nábytku, hygienické aspekty (osvětlení, větrání, vytápění), ergonomické (rozmístění nábytku, uspořádání pracovního místa) a akustické (úroveň šumu, hluku, zvuku). Sociální klima třídy je ovlivněno širšími sociálními jevy - tzn. klimatem školy a také klimatem učitelského sboru.²

1.4 Motivace žáků

Různé postoje, hodnoty, zájmy, potřeby se v psychologii nazývají motivy neboli pohnutky, jelikož jsou příčinami jednání. Lidská činnost je nějak motivována, ať už za ní stojí jakékoli zájmy či potřeby. Důležitou vlastností člověka se považuje jeho motivační šíře tzn. možnost realizovat a aktivizovat motivy. Každý má svojí motivační výši, na kterou lze působit.³

¹ KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 90.

² ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 567-568.

³ KOHOUTEK, R. *Základy psychologie osobnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000, s. 123 - 124

Motivaci žáků může učitel ovlivňovat různými způsoby – tzn. vytvářením odpovídajícího obrazu o žácích, sociální a poznávací potřeby žáků, učitelovo očekávání vůči žákům, využívání trestů a odměn, odstranění pocitu nudy, předcházení strachu ze školy, určitého předmětu či ze zkoušení.¹

Z psychologického hlediska je známé, že motivace záleží na tom, aby se žáci chtěli učit, uměli učit a byli přesvědčeni, že mohou učivo zvládnout. Je také předpokladem úspěšného průběhu celého vyučování a učení. Úspěch žákova učení spočívá na vnějším tlaku, který škola na žáky vyvíjí. Vyšší požadavky při zkouškách vedou ke zlepšení výsledků v učení a tím panuje přesvědčení, že čím je přísnější škola, tím má žák lepší výsledky.²

Začínající či zkušení učitelé dávají motivaci za předpoklad úspěšného učení. Největším úkolem je přimět své žáky k tomu, aby se učit chtěli. Jakmile žáci učivo odmítají, může jejich učení být natolik neúčelný, že se popřípadě nenaučí vůbec nic. Pokud učitel ví, jak žáky motivovat, může jejich tempo učení zvýšit.³

Učitel motivuje žáky ve vyučování, jak navozováním vhodných podmínek, které jsou bohaté na vnější pohnutky chování, tak především způsobem vzájemného působení dvou či více činitelů na sebe. Převažující motivace nemusí být jen pozitivní, ba dokonce může nastat situace, kdy žák je motivován negativně, tzn. žák má nechuť k učení.⁴

Hlavní motivační faktor představuje pro většinu žáků, a to i těch méně snaživých to, že při učení mívají obvykle dobré výsledky a tento úspěch jim zvyšuje sebevědomí. Úspěch při učení zvedá sebevědomí každému z nás, naplňuje nás pocitem, že jsme něčeho dosáhli. Proto mezi žáky často vzniká soutěživost.⁵

¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 128.

² PAŘÍZEK, V. *Učitel a jeho povolání*. Praha: Edice Pedagogické studie, 1988, s. 68-70.

³ PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2008, s. 40.

⁴ HRABAL, V., MAN, F., PAVELKOVÁ, I. *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 28.

⁵ PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2008, s. 41.

Podpora a motivace žáků k učení vytváří kladné třídní klima. Vytváření kladného klimatu závisí na tom, jaké vztahy učitel se žáky naváže. Žáci se pravděpodobně budou lépe učit v prostředí, kde jsou vztahy založeny na úctě a vzájemném kontaktu. Rozlišujeme různé vlivy působící na motivaci žáků: vnitřní motivace, vnější motivace a očekávání úspěchu.¹

Učitel nemůže vytvářet motivaci žáka, ale může ovlivňovat různé podmínky, např. pobízet a vytvářet situaci, která uspokojuje žákovy potřeby a budí motivy, které jsou tak významné pro dosahování vyučovacích a výchovných cílů. Udržovat motivaci na správné úrovni a zařadit ji do potřebného systému žáka je nejdůležitější úlohou učitele.

1.4.1 Vnitřní motivace

„Vnitřní motivace se týká toho, do jaké míry se žáci zapojují do činnosti proto, aby uspokojili svou zvědavost a zájem o probírané téma nebo aby získali schopnosti a dovednosti při plnění požadavků, které jsou na ně kladeny. Záleží tedy na tom, do jaké míry jsou pro ně učební činnosti samotné podnětem k vyvíjenému úsilí.“ Činnosti umožňující aktivní zapojení do vyučování zvyšují přirozenou zvědavost. Možnost vybrat si úkol a podílet se na sestavování nebo spolupráci při řešení úkolu vede k motivaci a rozvoji dovedností a schopností žáků.²

Žáci jsou motivováni do učení a uvědomují si, že tím uspokojují nějakou svou potřebu. Vnímají účast na něco, co jim přímo přinese užitek. Také samotné učení považují za hodnotné. Naučí si cenit učení tím, že se jim dostane pozitivního výsledku, jako přímého důsledku a zapojují se do učení.³

¹ KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 83.

² KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 82.

³ CANGELOSI, J. S. *Strategie řízení třídy. Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Praha: Portál, 1994, s. 137.

1.4.2 Vnější motivace

Motivací vnější rozumíme účast na činnosti za účelem dosažení cíle, který přináší hmotnou odměnu nebo nějakou výhodu. Výhody a odměny, které nabídneme, musí být žádoucí a nesmí příliš oddělovat žáky, kteří tyto výhody nezískali. Např. dobré známky jako odměny související s prestiží často vyvolávají soutěživost. Motivujícím prvkem vnější motivace je pochvala. Dalším prostředkem může být upozornění na důležitost probírané látky a souvislost s potřebami žáka (kvalifikace pro následující studium, výborné hodnocení v testu, touha po budoucí kariéře).¹

Vnější motivaci mají žáci tehdy, když chtějí získat nějakou odměnu, která byla spojena s provedenou činností, nebo když se chtějí vyhnout nepříznivým následkům, které byly dány za nespolupracující chování. Tím získávají motivaci k provádění učení na základě zkušeností, kdy bylo chování kladně odměněno.²

1.5 Odborný výcvik

Odborný výcvik se zabývá doplňováním oborových vědomostí v propojení s odbornými předměty. Jedná se o vytváření pracovních dovedností a návyků, ale také o všestranných rozvojových schopností a hlavně schopností specifických, které jsou vázány k danému oboru – profesi.³

Struktura vyučování je dána obsahem a cílem učiva, který je stanovený učebními osnovami, pravidly výchovně-vzdělávacího procesu, volbou odpovídajících metod a určitými učebními podmínkami ve třídě. Vyučovací hodiny se dělí na část přípravnou, expoziční, fixační, aplikační a kontrolní. Přípravná část tvoří organizační schopnosti

¹ KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 83.

² CANGELOSI, J. S. *Strategie řízení třídy. Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Praha: Portál, 1994, s. 137.

³ VINTR, J. *Úvod do didaktiky odborného výcviku*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická fakulta, 2004, s. 37.

k práci a podmínky pro přechod od probrané látky k novému učivu. K tomu je potřeba: pozdrav učitele s žáky, zápis do třídní knihy a kontrola prezence žáků, kontrola a prověření úrovně přípravy žáka, posouzení stavu přípravy a motivace nového učiva. Expoziční část spočívá v představení nového učiva, které začíná: seznámením s plánem postupu a cílem výkladu, důraz je kladen na vlastní výklad nové látky a průběžné shrnutí celků vede k celkovému přehledu nové látky, kterou si žáci zapíší do svých sešitů. Fixační část klade důraz na upevňování nové látky a opakování prostřednictvím: základního procvičování hned po osvojení látky a zadání domácího úkolu, který přispívá k samostatnému prohloubení probraného a upevněného učiva. Část aplikační je směřována k utváření a vytváření dovedností. Kontrolní část spočívá v hodnocení úspěšného splnění daného úkolu ve vyučovací jednotce, tzn. celkové shrnutí látky, které je zaměřeno na důraz podstatných probraných znaků, celkové zhodnocení přístupu žáků a průběhu výuky z pohledu aktivního podílu jednotlivců, popřípadě skupin žáků a závěr vyučování.¹

1.5.1 Učitel odborného výcviku

Osobností učitele chápeme jeden z nejdůležitějších činitelů ve výchovně – vzdělávací práci školy. Proto jsou jeho osobní vlastnosti, odborné a pedagogické vzdělání, optimismus, životní rozhled, důslednost a další charakterové vlastnosti základem dobrého úspěchu v přípravě mladé generace. Musí být schopen realizovat náročné projektové výuky. Na druhé straně se také setkáváme s takovými učiteli, kteří ne dost často chápou potřeby mladých lidí. Jejich působení vytváří nepříznivé pracovní podmínky a dovedou je znechucovat.²

K pozitivnímu rozvoji osobnosti mistra odborného výcviku je potřeba nejen dispoziční základ, ale i jeho individuální psychické zvláštnosti, schopnosti i dovednosti, individuální zkušenosti, míra vědeckého poznání, vlastní životní filozofie a úroveň pedagogického myšlení. Důležitou vlastností, která charakterizuje mistra je

¹ DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOUHOUBEK, R.. *Didaktika odborných předmětů*. Brno: Paido, 1997, s. 94-95.

² DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOUHOUBEK, R. *Didaktika odborných předmětů*. Publikace 53. Brno: Paido, 1997, s. 139.

dovednost komunikační. Je třeba nezapomínat, že ve vzájemných vztazích mezi učitelem a žákem jsou určité rozpory. Při vytváření pozitivních vztahů k žákům musí mistr odborného výcviku získat o žácích potřebné informace, a ty získává: rozbořením žákovy činnosti, umění komunikovat, navázání dialogu s žákem a sledování žáka při jeho práci, v kolektivu třídy a o přestávkách.¹

V teoretickém i praktickém procesu výuky odborných předmětů by měl učitel stále kontrolovat kvalitu a sledovat celkový rozvoj schopností žáků. Učitel by měl v procesu výuky vždy žákům vysvětlit, které dovednosti budou procvičovat, k jakým metodám lze dojít a podle jakého způsobu budou řešit problémové úkoly.²

Pracovní styl mistra odborného výcviku je dalším důležitým stanoviskem. Rozlišujeme základní typy pracovního stylu pedagoga: autoritativní typ – jde o tzv. studenou atmosféru, kdy jde o jednosměrný vztah. Žák je objektem učitelova působení. Zde převládá monolog výukových metod, které jsou provázeny příkazy, instrukcemi, hrozbami atd. Toto ovšem vede ke strachu, ke snížení aktivity a samostatnosti učňů, kteří se podřizují mistrovi, ale ne z vlastního přesvědčení, ale aby se vyhnuli nepříjemnostem. Liberální typ se vyznačuje neorganizovaností. Výsledkem stylu bývají slabé vědomosti a dovednosti, neboť mistr se stává pasivním a nerozhodným pozorovatelem. Demokratický typ je protikladem autoritativního typu. Je jedním z hlavních požadavků na vznik správných podmínek. Dochází k harmonickému rozvoji žákovy osobnosti a k výborné spolupráci s mistrem ze strany žáků.³

Plánování učitele odborných předmětů je velmi důležitou částí řízení, která je následována po výběru učiva. Jde o promýšlení učiva s důrazem na jeho jednotlivé části, k nejučelnějším metodám, učebním prostředkům, jako i k potřebám a času nezbytném k dosažení výchovně-vzdělávacích cílů. Příprava na vyučování odborných

¹ VINTR, J. *Úvod do didaktiky odborného výcviku*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická fakulta, 2004, s. 55-58.

² DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOUHOUBEK, R. *Didaktika odborných předmětů*. Publikace 53. Brno: Paido, 1997, s. 140.

³ VINTR, J. *Úvod do didaktiky odborného výcviku*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická fakulta, 2004, s. 55-58.

předmětů začíná tím, že učitel sleduje odbornou literaturu a rozvoj technických věd. Výsledků studia používá při sestavování tematických plánů.¹

1.5.2 Žák v odborném výcviku

Z hlavních podmínek úspěšného vyučování odborných předmětů je výborná znalost psychiky žáka. Učitel klade žákům stále nové a těžší úkoly. Tím se postupně rozvíjejí žákovy poznávací schopnosti, vůle a jeho city. Cílem žáka by mělo být celkové zvládnutí obsahu učiva v odborném předmětu, jeho chápání a využití v praxi. Způsob myšlení výrazně ovlivňuje postoj žáka k učení, vztah mezi motivací a obsahem úkolu, který má žák řešit a odborná zaměřenost jejich činností. V praxi a při učení v jednotlivých předmětech si žák osvojuje určité poznatky, znalosti, dovednosti, ale zároveň i určitý styl studia. Každý styl učení a vztah k práci jsou ovlivňovány prací učitele. Žákům mnohdy činí potíže různé styly vyučování u jednotlivých učitelů. Značná pozornost na všech typech středních škol je věnována sebevýchově a sebevzdělání žáka. Přesto se však nedá říci, že by se dosáhlo při jejich zavádění kvalitativního zlomu. Pokud jde o význam a o samostatnost žáků, tak je můžeme shrnout do pár bodů. Samotná práce žáků má rozvinout jejich schopnosti tak, aby byli schopni řešit úkoly samostatně s iniciativou a sebedůvěrou. Prostřednictvím samostatné práce si mají žáci vytvořit vlastní potřebu sebevzdělání po celý život. Kontrola výsledků i jejího průběhu mohou žáci dosáhnout trvalejších a hlubších znalostí a umožňují prohloubení a zrychlení zpětné vazby mezi učitelem a žákem. Přestože jsou uvedené důvody všeobecně uznávány, tak se setkáváme při jejich zavádění na řadu obtíží.²

¹ DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOUHOUBEK, R. *Didaktika odborných předmětů*. Publikace 53. Brno: Paido, 1997, s. 143.

² DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOUHOUBEK, R. *Didaktika odborných předmětů*. Publikace 53. Brno: Paido, 1997, s. 150.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na téma kázeň z důvodu mé praxe v odborném výcviku na středním odborném učilišti v Netolicích v oboru kosmetička, kde jsem vyučovala. Ve výzkumu se jedná především o pohled učitele na tuto problematiku a jejich vlastní zkušenosti s nekázní žáků.

2. 1 Cíl výzkumu

Výzkumný cíl této bakalářské práce je formulován na základě teoretických poznatků uvedených v teoretické části práce.

Cílem praktické části této bakalářské práce je zjistit metodou dotazníkového šetření u učitelů, jak hodnotí kázeň na jejich škole, zda si vytvářejí autoritu prostřednictvím moci, jakým způsobem řeší nekázeň ve své třídě, dále jakým způsobem by trestali záškoláctví, zda museli řešit krádež, jak odměňují kladné výsledky, zda se setkali ve své praxi s vulgárním chováním či se šikanou a v neposlední řadě s užíváním alkoholu během výuky. Všechny uvedené termíny jsou vysvětleny a definovány v teoretické části práce.

Před zahájením výzkumné části se pokusím prokázat hypotézy, ke kterým jsem dospěla na základě vlastních poznatků při své výuce na SOU Netolice. Dále se budu zaměřovat na zkušenosti učitelů odborného výcviku.

Hypotézy:

H 1: Většina učitelů hodnotí kázeň na jejich škole dobře.

H 2: Většina učitelů si autoritu vytváří jen velmi zřídka prostřednictvím moci.

H 3: Učitelé řeší nekázeň žáků napomenutím.

H 4: Učitelé trestají záškoláctví projednáním docházky s rodiči.

H 5: Většina učitelů musela řešit krádež ve své třídě.

H 6: Učitelé odměňují kladné výsledky žáků příjemným chováním.

H 7: Většina učitelů se často setkává s vulgárním chováním.

H 8: Většina učitelů se denně setkává se změnami kázeňských příčin.

H 9: Většina učitelů se ve své praxi setkala se šikanou.

H 10: Učitelé se nesečkali s užíváním alkoholu žákem během výuky.

2.2 Výzkumné metody

Sběr dat jsem provedla formou kvantitativního dotazníkového šetření. Dotazník obsahuje uzavřené i otevřené otázky, které byly vyhodnoceny a následně zaneseny do jednotlivých tabulek. Respondenty dotazníků byli učitelé ze středního odborného učiliště, jak z Prachatic, tak i z Netolic. O vyplnění jsem požádala deset učitelů. Návratnost dotazníků byla stoprocentní a žádný z učitelů se nestavil k vyplnění odmítavě.

2.3 Charakteristika místa výzkumného šetření

Střední odborné učiliště, které jsem si vybrala pro zpracování výzkumu své bakalářské práce má dvě budovy. První budova se nachází v Netolicích a druhá má odloučené pracoviště v Prachaticích.

Organizace poskytuje žákům a studentům ubytování, zabezpečuje stravování žáků a studentů, vykonává činnost středního odborného učiliště, domova mládeže, školní jídelny a školní jídelny – výdejny. Dále poskytuje výchovně – vzdělávací činnost, sportovní a zájmové činnosti v době mimo vyučování a celodenní výchovu. Může provozovat tuto činnost i ve dnech pracovního volna nebo v období školních prázdnin.

Hlavním účelem organizace je, že ve středním vzdělávání rozvíjí dovednosti, vědomosti, schopnosti, postoje a hodnoty získané v základním vzdělávání, které je důležité pro rozvoj jedince. Poskytuje žákům obsahově širší všeobecné vzdělání nebo odborné vzdělání spojené se všeobecným vzděláním a upevňuje jejich hodnotovou orientaci.

Škola nabízí tři obory. Jeden zakončen maturitní zkouškou, obor Kosmetička a dva obory zakončené výučním listem, a to obor Kuchař – číšník a Kadeřník – kadeřnice. Odborný výcvik pro obor Kosmetička je zajišťován samotnou školou, pro obor Kuchař – číšník a Kadeřník – kadeřnice je zajišťován mimo školu.

2.4 Výsledky dotazníků

Otázka č. 1. Jak hodnotíte kázeň na Vaší škole?

- a) velmi dobře
- b) dobře
- c) průměrně
- d) špatně

Cílem této otázky bylo zjistit celkový pohled na stav kázně v dnešních školách. Dále jsem si mohla vytvořit představu, zda se učitelé opravdu často zabývají nekázní žáků.

Tabulka 1: vyhodnocení odpovědí na otázku č. 1, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
a) velmi dobře	2
b) dobře	4
c) průměrně	3
d) špatně	1
Celkem	10

H1- Většina učitelů hodnotí kázeň na jejich škole dobře.

Odpovědi ukazují, že spokojenost učitelů s kázní žáků je převážně dobrá až průměrná. Jelikož se nároky na chování učitelů liší, bude se také lišit hodnocení kázně. Pouze jeden učitel zakroužkoval odpověď „špatně“, což znamená, že na těchto školách nejsou žádné vážné problémy s kázní. H1 se potvrdila.

Otázka č. 2. Vytváříte si autoritu před žáky prostřednictvím moci?

- a) často
- b) občas
- c) velmi zřídka
- d) nikdy

Autorita je pro učitele velmi důležitou úlohou a proto nám má tato otázka zjistit, zda si učitelé dokáží vytvořit autoritu prostřednictvím moci či nikoli.

Tabulka 2: vyhodnocení odpovědí na otázku č. 2, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
a) často	1
b) občas	3
c) velmi zřídka	5
d) nikdy	1
Celkem	10

H2 - Většina učitelů si autoritu vytváří jen velmi zřídka prostřednictvím moci.

Podle daných odpovědí převážná většina učitelů si jen velmi zřídka vytváří autoritu prostřednictvím moci. To dokazuje, že žáci učitele respektují, uznávají a dobrovolně se podřizují jeho zadaným úkolům. Učitel, který si nedokáže zjednat respekt, obtížně dosáhne svých cílů, jak ve výuce, tak se žáky. H2 se potvrdila.

Otázka č. 3. Jakým způsobem řešíte nekázeň, pokud si žáci při vyučování povídají a nedávají pozor na výuku?

- a) přecházením po třídě
- b) zvýšením hlasu
- c) napomenutím
- d) trestem (zadáním úkolu aj.)

Dobře zvolené strategie řešení nekázně ve třídě jsou klíčovými body k udržení kázně při výuce. Touto otázkou jsem zjistila nejčastěji volené strategie při nekázni jako je povídání žáků při výuce.

Tabulka 3: vyhodnocení odpovědí na otázku č. 3, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
a) přecházením po třídě	1
b) zvýšením hlasu	2
c) napomenutím	6
d) trestem	1
Celkem	10

H3 - Učitelé řeší nekázeň žáků napomenutím.

V těchto odpovědích se šest učitelů shoduje, že pouze napomenutím řeší nepozornost žáků při výuce. Dva učitelé zvýší hlas, jeden přechází po třídě a jeden žáky za jejich nepozornost trestá. H3 se potvrdila.

Otázka č. 4. Jakým způsobem byste potrestali (nebo trestáte) záškoláctví, pokud žák svou nepřítomností ani dodatečně neomluvil?

- a) pokárání žáka s hrozbou trestu (např. kontaktování rodičů) v případě opakování záškoláctví,
- b) projednání docházky s rodiči,
- c) neomluvenými hodinami (nebo jiným opatřením řešeným s vedením školy).

Tato otázka nám ukáže, zda učitel řeší záškoláctví neomluvenými hodinami nebo se musí spojit s rodiči a informovat je o docházce jedince nebo pouze učitel pokárá žáka.

Tabulka 4: vyhodnocení odpovědí na otázku č. 4, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
a) pokárání žáka s hrozbou trestu	1
b) projednání docházky s rodiči	2
c) neomluvenými hodinami	7
Celkem	10

H4 - Učitelé trestají záškoláctví projednáním docházky s rodiči.

Jak jsem již předpokládala, tak sedm učitelů řeší záškoláctví neomluvenými hodinami. Pouze dva učitelé se spojí s rodiči k projednání docházky jedince a jeden učitel pokárá žáka. H4 se nepotvrdila.

Otázka č. 5. Museli jste někdy řešit krádež ve třídě?

- a) ano, ale jednalo se o drobné částky nebo předměty
- b) ano, jednalo se o dražší předměty nebo větší finanční obnos
- c) ano, jednalo se o pomůcky školy
- d) ne

Mezi jevy, které se projednávají často na třídních schůzkách, patří školní krádeže. Tato otázka nám zodpoví, zda se učitelé setkávají s krádeží a jakou.

Tabulka 5: vyhodnocení odpovědí na otázku č. 5, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
a) ano, ale jednalo se o drobné částky nebo předměty	4
b) ano, jednalo se o dražší předměty nebo větší finanční obnos	2
c) ano, jednalo se o pomůcky školy	2
d) ne	2
Celkem	10

H5 - Většina učitelů musela řešit krádež ve své třídě.

Jak je již vidět, tak učitelé se velmi často setkávají s krádeží ve svých třídách. Ať už se jedná o malé obnosy či předměty, tak se setkávají i s většími finančními obnosy. Pouze dva učitelé se vůbec nesečkali s krádeží. Z toho vyplývá, že dnešní mládež chce např. upoutat na sebe pozornost, chtějí získat nějaké členství ve skupině nebo to také může souviset s vývojovou nezralostí a nebo jen chtějí vlastnit něco, co patří někomu jinému. H5 se potvrdila.

Otázka č. 6. Jak odměňujete kladné výsledky žáků – kromě dobré známky?

- a) pochvalou
- b) příjemným chováním (úsměv, sympatie)
- c) zážitkem (zpestření výuky)

Touto otázkou zjistíme, jakým chováním učitele uspějeme u žáka. Odměna, ať už chápeme jakoukoli, tak nám přináší uspokojování potřeb i určitou radost.

Tabulka 6: vyhodnocení odpovědí na otázku č. 6, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
a) pochvalou	10
b) příjemným chováním	0
c) zážitkem	0
Celkem	10

H6 - Učitelé odměňují kladné výsledky žáků příjemným chováním.

Vyhodnocení této otázky mě zarazilo, jelikož všech deset dotazovaných učitelů zodpovědělo, že kladné výsledky žáků odměňují pochvalou. Zeptala jsem se jich proč pouze pochvalou? Odpověď byla jednoznačná. Na naší škole žáci o nic jiného než pochvalu nestojí. H6 se nepotvrdila.

**Otázka č. 7. Setkáváte se ve své praxi s vulgárním chováním žáků?
S jakým nejčastěji?**

- a) často
- b) občas
- c) velmi zřídka
- d) nikdy

jaké chování:

předvádí se, své nezdary ventilují agresivitou, provokují spolužáky ve formě posměšků, na výtky reagují nepřiměřeně, otáčí se, hází po třídě drobné předměty, používají vulgární slova, aby na sebe upozorňovali

Tato otázka nám ukáže, zda se učitelé ve své praxi setkávají s vulgárním chováním žáků nebo jen zřídka.

Tabulka 7: vyhodnocení odpovědí na otázku č. 7, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
a) často	7
b) občas	3
c) velmi zřídka	0
d) nikdy	0
Celkem	10

H7 - Většina učitelů se často setkává s vulgárním chováním.

Převážná většina učitelů se shodují, že se ve své praxi setkávají s vulgárním chováním žáků. Pouze tři učitelé se setkávají občas s tímto chováním žáků. Můžeme tedy dle daných odpovědí zkonstatovat, že vulgární chování učitelé slyší dnes a denně. H7 se potvrdila.

Otázka č. 8. Domníváte se, že se změnily kázeňské příčiny oproti minulosti (spojené zejména s používání mobilních telefonů a jiné techniky)? Pokud ano, zakroužkujte, jak často tyto problémy musíte řešit?

- a) ANO: denně
- b) několikrát za měsíc
- c) občas
- d) velice zřídka
- e) NE

Podle této otázky můžeme zjistit, zda se učitelé domnívají, jestli se změnily kázeňské příčiny oproti minulosti a jak často je musejí řešit.

Tabulka 8: vyhodnocení odpovědí na otázku č. 8, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
a) ANO – denně	10
b) ANO – několikrát za měsíc	0
c) ANO – občas	0
d) ANO – velice zřídka	0
e) NE	0
Celkem	10

H8 - Většina učitelů se denně setkává se změnami kázeňských příčin.

Jednoznačnou odpovědí učitelé zkonstatovali, že se denně setkávají s kázeňskými příčinami. Žáci překračují hranice ve svém chování. Bohužel sami učitelé nemohou vychovávat děti, ale především rodiče by měli vychovávat děti a být jejich vzorem. H8 se potvrdila.

Otázka č. 9. Setkali jste se někdy ve své praxi se šikanou?

- a) ano – s psychickou formou,
- b) ano – s fyzickou formou,
- c) ano- s psychickou i fyzickou formou,
- d) ne.

Mezi nejzávažnější projevy nekázně patří šikana. Tato otázka nám ukáže, zda se učitelé ve své praxi setkali se šikanou a pokud ano, tak s jakou formou.

Tabulka 9: vyhodnocení odpovědí na otázku č. 9, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
ANO – s psychickou formou	2
ANO – s fyzickou formou	3
ANO – psych. i s fyz. formou	3
NE	2
Celkem	10

H9 - Většina učitelů se ve své praxi setkala se šikanou.

Z výsledků dotazovaných je značná většina těch, kteří se se šikanou ve své praxi již setkali. Pouze dva učitelé se z žádnou formou šikany neseťkali. Tyto výsledky nejsou vůbec přijatelné, ale bohužel v dnešní době to tak je. H9 se potvrdila.

Otázka č.10. Museli jste řešit ve své třídě užívání alkoholu žákem během výuky?

- a) ano
- b) ne

Tato otázka nám ukáže, zda se žáci dopustili kázeňského přestupku za konzumaci alkoholu během výuky.

Tabulka 10: vyhodnocení odpovědi na otázku č.10, vlastní zpracování

Varianta odpovědi	Četnost
a) Ano	3
b) Ne	7
Celkem	10

H10 - Učitelé se neseťkali s užíváním alkoholu žákem během výuky.

Z těchto odpovědí je zřejmé, že převážná většina učitelů se neseťkala s konzumací alkoholu během své výuky. Ve škole je konzumace alkoholu brána jako kázeňský přestupek. H10 se potvrdila.

Závěr

Bakalářská práce je rozdělena na část praktickou a teoretickou. V teoretické části se zabývám nejčastěji užívanými pojmy a rozebírám hlavní vymezení problému. Tato část nám umožňuje lépe pochopit nežádoucí chování a přístupy k jejich řešení. Kromě autority se dále zabývám klimatem třídy, který ovlivňuje autoritu učitele a také chování žáků. Dalším tématem je motivace žáků. Začínající i zkušenější učitelé uvádějí motivaci jako předpoklad úspěšného učení a jakousi možnost, jak získat zájem mladých lidí. V poslední kapitole se zabývám charakteristikou žáků odborného výcviku a učitele odborného výcviku, kde jsem uvedla pouze nejdůležitější body. V teoretické části jsem vyčetla podstatné informace, které jsem potřebovala pro svůj výzkum.

Pro svůj výzkum jsem si vybrala Střední odborné učiliště Netolice a Prachatic, jelikož jsem tam sama pracovala jako učitelka odborné výchovy v oboru kosmetička v Prachaticích. Naštěstí jsem se nesetkala s velkými kázeňskými problémy, ale i tak jsem ráda, že jsem mohla prostřednictvím této práce do problematiky více zapadnout.

V praktické části jsem zkoumala, s jakými kázeňskými přestupky se učitelé setkávají a jak se s nimi dokáží vyrovnat. Ke zjištění jsem použila metodu dotazníku. Dotazník jsem zadala učitelům ze Středního odborného učiliště Netolice a Prachatic. Vyhodnocovala jsem 10 dotazníků. Některé výsledky dotazníků byly překvapující, jiné ne. Myslím si, že by mohlo být zajímavé tento dotazník aplikovat na větší skupinu učitelů odborných výcviků a to i z jiných měst či škol, jelikož by odpovědi mohly nabrat jiného rázu a odpovědi by se mohly i velice lišit.

Hlavním cílem mé práce bylo vysvětlení samotného pojmu kázně a objasnění nevhodného chování s možnostmi řešení k daným problematikám jako jsou šikana, krádeže a jiné. Výsledek a samotné sepsání práce mě obohatilo o další dovednosti a poznatky. Také jsem se naučila daleko více věcem, jako je naslouchání druhým a porozumění s ostatními kolegy. Odborný výcvik vykonávám teprve jeden rok, tak se mám stále více co učit, např. jak prohlubovat dovednosti, i vědomosti. Je důležité pozorovat, jak žáci nahlíží na svého učitele odborného výcviku, co si o něm myslí, jaké vlastnosti a dovednosti mají za hlavní cíle a které naopak.

Závěrem lze tedy konstatovat, že cíl práce se dle mého názoru podařilo najít i stanovené hypotézy. Tato bakalářská práce danou problematiku nevyčerpává, dokonce může sloužit jako inspirace druhým.

Seznam literatury

BENDL, S. *Ukázněná třída anebo kázeňské minimum pro učitele*. Praha, Triton, 2005. ISBN 80-7254-624-4.

CANGELOSI, J. S. *Strategie řízení třídy. Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Praha, Portál, 1994. ISBN 80-7178-014-6

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-463x

ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha, Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1718-0.

DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOHOUTEK, R. *Didaktika odborných předmětů*. Brno, Paido, 1997. ISBN 80-85931-35-4

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha, Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4.

HRABAL, V., MAN, F., PAVELKOVÁ, I. *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1984. ISBN 14-566-84

JŮVA, V. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno, Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.

KOHOUTEK, R. *Základy psychologie osobnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000. ISBN 80-7204-156-8

KYRIACOU, Ch.. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha, Portál, 2004. ISBN 80-7178-965-8.

KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha, Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.

MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 1995. ISBN 80-210-1070-3.

NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha, Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0738-1.

PAŘÍZEK, V. *Učitel a jeho povolání*. Praha, Edice Pedagogické studie, 1988. ISBN 14-563-88

PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-427-4

PRŮCHA, J. *Učitel: Současné poznatky o profesi*. Praha, Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2

VALIŠOVÁ, A. *Asertivita v prostředí rodiny a školy*. Praha, ISV nakladatelství, 2002. ISBN 80-86642-03-8

VALIŠOVÁ, A. a kol. *Autorita jako pedagogický problém*. Praha, Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-624-4

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha, Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

VALIŠOVÁ, A., ŠUBRT, R. *Jak získat a neztratit autoritu aneb proč má maminka vždycky pravdu*. Praha, ISV nakladatelství, 2004. ISBN 978-80-247-2282-5

VINTR, J. *Úvod do didaktiky odborného výcviku*. České Budějovice: JUPF, 2004. ISBN 80-7040-689-5

INTERNETOVÉ ZDROJE

KOKAISL, Petr. *Starý dobrý časy* [online]. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. Provozně ekonomická fakulta, 2008. [cit. 20. ledna 2009]. Dostupný z WWW: < http://krajane.czu.cz/geografie-nab/doku.php?id=stary_dobry_casy >

BENDL, Stanislav. *Příčiny školní nekázně* [online]. Rodina online, 1999 – 2001. [cit. 18. června 2001]. Dostupný z WWW: <<http://www.rodina.cz/clanek1911.htm>>

ZIELENIECOVÁ, P. *Autorita učitele* [online]. VOŠ sociální 3. BV, 2005. [cit. 13. května 1997]. Dostupný z WWW: http://www.voss.wz.cz/prace_studentu/pedagogika.htm

KOUHOUTEK, Rudolf. *Typologie osobnosti učitelů* [online]. Psychologie v teorii a praxi, 2009. [cit. 27. prosince 2009]. Dostupný z WWW: <<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/typy-osobnosti-ucitelu>>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Dotazník pro učitele

DOTAZNÍK PRO UČITELE SOU NETOLICE

TÉMA : POJETÍ KÁZNĚ V ODBORNÉM VÝCVIKU NA STŘEDNÍCH ODBORNÝCH ŠKOLÁCH

Vážený(á) pane učiteli/ paní učitelko,

dotazník, který jste právě obdržel(a) je součástí bakalářské práce, která si klade za cíl zjistit, jak vnímáte pojetí kázně v odborném výcviku. Při vyplňování dotazníku Vás prosím o upřímné a výstižné odpovědi, neboť jen ty mohou zaručit kvalitní výsledky. Dotazník je anonymní.

Velice děkuji za spolupráci a čas, který vyplnění dotazníku věnujete.

Počet let praxe ve škole:

Pohlaví:

Ludmila Rosová

(správné odpovědi zakroužkujte)

1. Jak hodnotíte kázeň na Vaší škole?

velmi dobře dobře průměrně špatně

2. Vytváříte si autoritu před žáky prostřednictvím moci?

často občas velmi zřídka nikdy

3. Jakým způsobem řešíte nekázeň, pokud si žáci při vyučování povídají a nedávají pozor na výuku?

přecházením po třídě zvýšením hlasu napomenutím trestem
(zadání úkolu

aj.)

4. Jakým způsobem byste potrestali (nebo trestáte) záškoláctví, pokud žák svou nepřítomností ani dodatečně neomluvil?

d) pokárání žáka s hrozbou trestu (např. kontaktování rodičů) v případě opakování záškoláctví,

e) projednání docházky s rodiči,

f) neomluvenými hodinami (nebo jiným opatřením řešeným s vedením školy).

5. Museli jste někdy řešit krádež ve třídě ?

- e) ano, ale jednalo se o drobné částky nebo předměty
- f) ano, jednalo se o dražší předměty nebo větší finanční obnos
- g) ano, jednalo se o pomůcky školy
- h) ne

6. Jak odměňujete kladné výsledky žáků – kromě dobré známky?

pochvalou příjemným chováním (úsměv, sympatie) zážitkem (zpestření výuky)

7. Setkáváte se ve své praxi s vulgárním chováním žáků? S jakým nejčastěji?

často občas velmi zřídka nikdy

Jaké chování:

.....
.....
.....

8. Domníváte se, že se změnila kázeňská příčina oproti minulosti (spojené zejména s používání mobilních telefonů a jiné techniky)? Pokud ano, zakroužkujte, jak často tyto problémy musíte řešit?

a) ANO: denně několikrát za měsíc občas velice zřídka

b) NE

9. Setkali jste se někdy ve své praxi se šikanou?

- e) ano – s psychickou formou,
- f) ano – s fyzickou formou,
- g) ano- s psychickou i fyzickou formou,
- h) ne.

10. Museli jste řešit ve své třídě užívání alkoholu žákem během výuky?

- a) ano
- b) ne

